

El viatge

Preparant el viatge

La posada en marxa d'un PLS és una experiència equiparable a un viatge, les dues experiències comparteixen un seguit d'aspectes:

- **Moviment.** Un moviment entre un punt de partida i un —o diversos— punts d'arribada. Caldrà considerar d'on partim i on volem arribar. Si no ens volem moure, potser no cal això del pla, no?
- **Ganes d'aprendre.** Un interès en el propi viatge i en el que ens aportarà, o en com ens transformarà. Volem moure'ns, i en aquest procés hi haurà aprenentatges que s'han de cultivar. Si ja sabem com millorar la salut i el benestar de la població del municipi, potser no cal això del pla, no?
- **Ganes de relacionar-nos.** Viatjar sense relacionar-nos amb altres persones no només és impossible, sinó que potser és poc o gens divertit. El viatge del pla és una oportunitat per relacionar-nos amb els diferents actors polítics, professionals i socials del municipi que també volen fer el viatge cap a un municipi més saludable. Si no ens ve de gust relacionar-nos amb altra gent, potser no cal això del pla, no?
- **Disposició a negociar i acordar.** Un viatge amb altres persones implica certa disposició a negociar i acordar per on anar, què és important o simplement quin estil de viatge ens imaginem. Si ens agrada viatjar sols en paquet tot inclòs, potser no cal això del pla, no?
- **Compartir poder.** Tenint en compte que en un grup o col·lectivitat hi ha diferents rols i capacitats (en relació amb el poder de decidir per on anar, com moure'ns, a quina velocitat...), el viatge de l'elaboració del pla comportarà habilitar espais de decisió compartida si volem que sigui el pla de totes les persones que viatgen amb nosaltres. Si no volem compartir poder, potser no cal això del pla, no?
- **Compartir els límits.** Com que tot viatge té uns límits (de pressupost, de competències, de recursos i de temporalitat), cal que totes les persones que se sumin al viatge siguin conscients d'aquests límits per així evitar malentesos. Si sabem els límits, però no els compartim, potser no cal això del pla, no?
- **Ganes d'explorar.** Podem anar pels carrers principals, turístics i veure el mateix que veiem sempre a tot arreu, o bé anar més enllà del que proposen els viatges organitzats

i descobrir altres racons i altres mirades i veus. El pla pot arribar a les mateixes conclusions de «sempre», les mateixes que tots els plans que s'han fet al municipi (o es faran). Si no volem explorar certes realitats no explorades, potser no cal això del pla, no?

D'on partim i on volem arribar

D'on partim...

Els PLS parteixen d'una determinada visió del concepte de *salut*.

No només es tracta d'entendre la salut com l'estat complet de benestar físic, mental i social, concepció ja assumida per l'Organització Mundial de la Salut des del 1948. Tampoc no es tracta només d'entendre-la com aquella manera de viure autònoma, solidària i joiosa com es proposava en el desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana l'any 1976... La visió de la salut que proposa el viatge del PLS s'ha d'entendre com un valor, una inversió per a la vida, un recurs necessari al qual tenen dret totes les persones del municipi i que va més enllà del benestar físic, és una via per a la promoció de la llibertat i l'equitat, un recurs per a la vida.

La salut de la població d'un municipi està influenciada per nombrosos determinants. Les persones tenim una situació vital, econòmica, cultural, educativa o laboral diferent, que pot apropar-nos a una vida saludable o tot el contrari. La salut no només és una qüestió individual, sinó que depèn de les condicions de vida que ens envolten. Els determinants de la salut de la població es poden definir com el conjunt de factors socials, polítics, econòmics, ambientals i personals que influeixen i determinen l'estat de salut.

Els PLS proposen un **abordatge holístic i integrador del concepte de salut** i conviden la diversitat d'actors professionals i socials del municipi davant la promoció i prevenció de salut i benestar. L'àmbit local, en tant que **entorn comunitari**, és l'àmbit idoni per abordar una bona part dels determinants de manera efectiva.

Els municipis més saludables són aquells que mobilitzen els seus actius i recursos per fer front a les necessitats i als problemes que pateixen.

La visió de la salut proposada des dels PLS posa el focus en el que genera salut i benestar, i no només en els causants de la malaltia, i es pregunta pels factors d'èxit per a la salut. És un concepte molt ampli que se centra en els recursos, les competències, les habilitats i els actius en diferents nivells, des del nivell individual fins al grupal i al social-comunitari.

Cal identificar les potencialitats del municipi tot descobrint capacitats i talents individuals, col·lectius i ambientals del context per mantenir i conservar la salut i el benestar, així com per ajudar a reduir les desigualtats en salut.

Des d'aquesta visió, la salut no només depèn dels serveis sanitaris, sinó que, clarament, va molt més enllà.

...I on volem arribar

Els PLS volen assolir un major grau de **coproducció** de la salut i el benestar a escala local i mobilitzen la participació dels diferents actors dels municipis (polítics, professionals i ciutadans).

Els municipis de menys de 10.000 habitants poden adoptar una perspectiva comunitària, perspectiva que convida a promoure una major corresponsabilització dels diferents actors davant la prevenció, protecció i promoció de la salut al municipi. El viatge ens ha d'apropar als horitzons següents:

1. L'equitat en salut.
2. L'empoderament individual en salut.
3. L'empoderament de grups i organitzacions en salut.
4. L'empoderament comunitari en salut.
5. La incorporació de la perspectiva de la salut en totes les polítiques.

L'equitat en salut suposa assolir l'absència de diferències en salut i benestar injustes i evitables entre grups de la població segons les seves característiques socials, econòmiques, demogràfiques i geogràfiques.

L'empoderament individual en salut es dona quan les persones senten un major control i autonomia respecte a la seva capacitat de millorar les seves condicions de vida i autocura, i comprenen allò que els genera malestar.

L'empoderament de grups i organitzacions en salut s'expressa quan al municipi hi ha grups i organitzacions que faciliten l'empoderament individual dels seus membres i contribueixen a l'empoderament comunitari en salut.

L'empoderament comunitari en salut suposa consolidar xarxes d'acció local de prevenció, protecció i promoció de la salut conscients davant els determinants de la salut.

La incorporació de la perspectiva de la salut en totes les polítiques suposa impregnar l'acció del govern local i de les seves regidories d'una percepció de la seva responsabilitat davant l'assoliment d'un municipi més saludable. Es pot fer salut des de l'urbanisme, es pot fer salut des de l'educació, es pot fer salut des de les polítiques d'igualtat.

L'itinerari a recórrer

El viatge del pla es pot concebre com un cicle d'anàlisi, planificació, acció i avaluació, un cicle no lineal que es repeteix cada cert temps i que hauria d'apropar-nos a esdevenir municipis cada vegada més conscients de la necessitat d'incorporar la perspectiva de la salut en totes les polítiques i de l'oportunitat d'involucrar una xarxa d'actors diversos davant la protecció, prevenció i promoció de la salut.

Figura 1. Etapes del viatge i eixos transversals

Consideracions sobre aquestes etapes

Són compatibles amb certa flexibilitat i capacitat d'adaptació al llarg del viatge. Les dues primeres etapes són clau per valorar si tirem endavant el PLS o no. Una vegada hem iniciat el cicle o itinerari, és recomanable acabar-lo.

Aspectes a cuidar durant tot el viatge

Hi ha 4 temes que tenen un caràcter transversal i als quals caldrà destinar energia i temps: la governança del pla (mapes 1 + 2), la comunicació i la participació (mapa 3) i l'avaluació (mapa 10).

Garantir complicitats i aliances inicials amb actors polítics, tècnics i socials clau que permetin desenvolupar la governança del pla des d'un bon inici.

Aquestes complicitats són bàsiques per garantir un desenvolupament correcte d'un cicle de quatre etapes: anàlisi, planificació, acció i avaluació. També han de permetre configurar un grup d'acció multiplicadora (GAM) divers i amb motivació que representarà un dels espais centrals de la governança.

Realitzar el diagnòstic de salut. L'anàlisi de la situació de salut i benestar de la població es configura a partir de l'anàlisi de dades i indicadors quantitius disponibles, així com amb la generació de dades qualitatives (percepcions sobre la salut i el benestar de

la població) d'una mostra diversa d'actors polítics, professionals i socials que ocupen posicions clau. És important establir criteris de validesa de les dades.

Prioritzar les necessitats i problemàtiques de manera participada, incloent-hi la posterior validació tant tècnica com política. Prioritzar és necessari si volem concretar plans d'acció realistes i assolibles.

Definir línies estratègiques, línies que es poden entendre com a reptes per assolir un municipi més saludable. Els reptes s'acompanyen d'un conjunt d'accions elaborades de manera participada amb validació tècnica i posterior aprovació política.

Implementació i seguiment. Un pla que no desemboca en accions que puguin ser comunicades amb claredat als actors que hi han participat i/o se'n poden beneficiar directament és un pla coix. El viatge del pla implica necessàriament portar a terme accions per assolir un municipi més saludable.

Avaluar el procés i els resultats o les accions. Podem avaluar com hem elaborat el pla i els seus resultats. També podem avaluar la implementació de les accions a mesura que passi el temps i ens podem fer preguntes sobre els eixos transversals del pla com són la governança, la comunicació i la participació.

Un indicador de qualitat d'un procés participatiu i comunitari és la presència d'espais i grups de treball d'intensitats participatives complementàries, és a dir, comptar amb espais i grups de treball que regulen la seva intensitat participativa en funció del perfil de participants que es convida a participar-hi.

Taula 1. Fases o moments del pla local de salut

Fases o moments del PLS	Temps	Mapes de suport
Compromisos i lideratges <ul style="list-style-type: none"> • L'ajuntament n'assumeix el compromís i el lideratge. • Pren la decisió d'impulsar un PLS i es dissenya l'estructura de gestió tècnica del procés. • L'alcaldia designa la delegació, l'àrea o el departament de referència (direcció política i tècnica). En municipis petits, els rols polítics i tècnics poden coincidir, i per això serà important que els actors polítics que assumeixen tasques tècniques puguin ser conscients de la dualitat de rols i la necessitat d'actuar des dels diferents rols segons els diferents moments del PLS. 	1 mes	Mapes 1 i 2
Aliances inicials, establir governança i disseny del cicle <ul style="list-style-type: none"> • Es crea un GAM (intersectorial i interdisciplinari) amb participació de professionals i, si és possible, actors socials. • Es codissenya el procés o viatge a desenvolupar en funció del territori. 	1 mes	Mapes 1 i 3
Diagnòstic de l'estat de salut <ul style="list-style-type: none"> • Recollida, generació, ordenació i anàlisi de les dades tant quantitatives com qualitatives. • Discussió i reflexió. • Síntesi: conclusions i recomanacions sobre problemes i necessitats més rellevants. • Identificació de camps i àrees potencials d'acció. 	2/3 mesos	Mapes 4, 5, 6 i 7
Priorització de les necessitats <ul style="list-style-type: none"> • A partir del resum de necessitats i problemes identificats, s'obre una nova fase participativa per poder prioritzar de manera conjunta aquelles necessitats que s'abordaran des del PLS en un temps establert (3 anys). 	1 mes	Mapa 8

(Continua a la pàgina següent.)

(Ve de la pàgina anterior.)

Fases o moments del PLS	Temps	Mapes de suport
Elaboració dels reptes i les accions per assolir un municipi més saludable <ul style="list-style-type: none"> El GAM lidera la creació d'un conjunt de reptes vinculats a accions comunitàries en salut que han de permetre avançar cap a un municipi més saludable. Les accions a emprendre han de donar cobertura a la protecció, prevenció i promoció de la salut. Les propostes d'accions es poden recollir entre els diferents actors de l'entorn comunitari o municipi. 	1 mes	Mapa 9
Aprovació política i comunicació <ul style="list-style-type: none"> El pla s'ha d'aprovar en sessió de ple i compartir amb tota la ciutadania a través dels canals d'informació i comunicació existents. L'aprovació política legítima i compromet l'ens local davant la implementació del pla a escala municipal. 	1 mes	Mapa 3
Implementació, seguiment i avaluació del procés i dels resultats <ul style="list-style-type: none"> El viatge que es comparteix en aquesta guia no té sentit si després no implementem el pla, o si les relacions i amistats generades durant el viatge s'obliden l'endemà d'arribar al final; cal garantir la implementació real en el marc de la governança del pla i una actitud d'avaluació tant del procés d'implementació com dels efectes o resultats que es poden associar a les accions comunitàries en salut. 	3 anys	Mapes 1 i 10

Amb qui fer el viatge

La riquesa i potencialitat del viatge depèn, en gran part, de les persones que ens acompanyen i/o ens trobem al llarg del camí.

Serán importants les persones que ens guiaran i mostraran els camins i els racons a descobrir, també aquelles que visitarem, coneixerem i escoltarem per aprendre.

Cadascuna de les persones ens aportarà de ben segur coses diferents que sumades poden contribuir de manera molt significativa a fer el viatge cap a un municipi més saludable.

Podem imaginar dos tipus de participants (actors) del viatge: els que podem trobar en el nostre entorn comunitari (municipi) i els que es troben fora del municipi.

Els actors de l'entorn comunitari són totes aquelles persones que des de diferents posicions comparteixen el mateix espai de convivència, el municipi, i que tenen un cert grau d'interdependència davant l'assoliment d'un municipi més saludable. Compartir un espai de convivència i tenir un cert grau de interdependència no és garantia de complicitats i treball conjunt, caldrà treballar-hi al llarg del viatge sense obviar que, de vegades, el conflicte apareixerà i s'haurà d'atendre (**mapa 1**).

Els actors de fora de l'entorn comunitari són aquelles persones que poden aportar recursos, en forma de sabers i maneres de fer, que no tenim encara en l'entorn i considerem necessàries.

Actors de l'entorn

- Actors polítics.
- Actors professionals, tant del mateix ajuntament com d'altres sectors (sanitat, educació, farmàcies, econòmics...).
- Actors socials, tant aquells que estan organitzats al voltant d'entitats, associacions i/o col·lectius, com persones a títol individual que volen sumar-se al viatge.

Actors de fora de l'entorn

- Actors professionals vinculats a administracions de nivells supramunicipals.
- Actors acadèmics que poden contribuir amb coneixements i sabers metodològics.
- Empreses i/o entitats que poden donar suport tècnic al llarg del cicle.